

PŘÁVO PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ NA PRAHU 21. STOLETÍ

ZDEŇKA KRÁLÍČKOVÁ

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, Česká republika

Abstract in original language

Cílem příspěvku je uvedení do meziodvětvové problematiky právní ochrany před domácím násilím ve světle vývoje právní úpravy v Česku a na Slovensku a evropské lidskoprávní dimenze.

Předznamenejme, že zákonodárství proti domácímu násilí se vyvíjí poměrně pozvolna. Žel, nelze hovořit o komplexnosti přístupu: efektivní soukromoprávní ustanovení proti domácímu násilí stále chybí. Také zdůrazníme, že zákonodárce se nejprve vyhýbal výstižnému pojmu domácí násilí. Později začal tento pojem používat, nicméně nikoli důsledně.

Zvláštní pozornost je v příspěvku věnována postavení a právům dítěte. Je všeobecně známo, že dítě bývá velmi často svědkem či přímou obětí domácího násilí. Je proto alarmující, že český ani slovenský zákonodárce doposud na tento negativní fenomén výslovně nereagoval. Zákon o rodině ani občanský zákoník neobsahují ustanovení, která by dítěti garantovala důstojnou ochranu, např. v souvislosti s vykááním či rozvodem manželství jeho rodičů. Praxe nicméně hledá nové, alternativní přístupy k věci, např. aplikuje tzv. asistovaný styk dítěte s rodičem, který se dopouští domácího násilí na druhém rodiči. Nepředvídatelnost a nejednotnost soudních rozhodnutí však nepřispívá k jistotě nikoho.

Žel, jde-li o rekonifikace základních pramenů rodinného práva ve světle evropských kontinentálních tradic a tendencí dalšího vývoje, o právech dítěte ve vazbě na domácí násilí není nikde ani zmínky. Závěrečné řádky příspěvku budou proto věnovány problematice *de lege ferenda*.

Autorka předpokládá, že další účastníci konference se zaměří na dílčí, aktuální problémy spojené s domácím násilím, a to jak v Česku, tak na Slovensku.

Key words in original language

Domácí násilí; lidskoprávní dimenze; vykáání; dítě; přímá či nepřímá oběť; řízený styk; zákaz styku s násilným rodičem; rekonifikace občanského zákoníku.

Abstract

The aim of this paper is focus on multi-branch issue of legal protection against domestic violence in the light of the development of legislation in the Czech Republic and the Slovak Republic and its European human rights dimension.

Let' state that the law against domestic violence is developing relatively slowly. Unfortunately, we can not talk about the complexity of the approach: efficient private provision against domestic violence is still missing. We want also to point out that the law maker avoided at the beginning to define domestic violence and to use the term of itself. Later on, one could see the term domestic violence in laws, but not consistently. Particular attention is paid in this contribution to the position and rights of the child. It is well known that the child is very often witness or direct victims of domestic violence. It is therefore alarming that the Czech and Slovak legislators have not so far reacted to this negative phenomenon. Neither Act on the Family, nor Civil Code contain provisions that guarantee a dignified child protection, eg in connection with the expulsion from the family house or divorce of his or her parents. The practice, however, look for new, alternative approaches to the issues such as applying the so-called assisted child's contact with the parent who committed domestic violence against the other parent. Unpredictability and inconsistency of court decisions is not conducive to the security of anyone.

Unfortunately, within the process of re-codification of the basic sources of family law in the light of the European continental traditions and trends of further development, the child and his or her rights in relation to domestic violence is not mention anywhere. The final lines of the contribution will therefore be devoted to designed law.

The author assumes that the other participants of the conference will focus on particular and current issues related to domestic violence, both in the Czech and the Slovak Republic.

Key words

Domestic violence; human rights dimension; expulsion; the child; direct or non-direct victim; assisted/controlled contact; prohibited contact with the violent parent; recodification of Civil Code.

1. ÚVOD

Jak již bylo naznačeno v abstraktu, cílem příspěvku je uvedení do meziodvětvové problematiky právní ochrany před domácím násilím ve

světle vývoje právní úpravy v České republice a na Slovensku a její evropské lidskoprávní dimenze.¹

Domácí násilí je celosvětový problém. Právní řády různých zemí přistupují k tomuto socio-patologickému jevu rozdílně: od bagatelizace až po komplexní právní úpravu.²

Jde-li o Českou republiku, zákonodárství proti domácímu násilí se vyvíjí poměrně pozvolna.³ Žel, nelze hovořit o komplexnosti přístupu: efektivní soukromoprávní ustanovení proti domácímu násilí stále chybí,⁴ postavení dítěte jako přímé či nepřímé oběti domácího násilí je řešeno jen okrajově zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Zdůrazněme, že zákonodárce se nejprve vyhýbal výstižnému pojmu domácí násilí. Později začal tento pojem používat, nicméně nikoli důsledně. Na Slovensku byla a je v obecné rovině situace příznivější.

Zvláštní pozornost je v příspěvku věnována postavení a právům dítěte.

Je všeobecně známo, že dítě bývá velmi často svědkem či obětí domácího násilí.⁵ Je proto alarmující, že český ani slovenský zákonodárce doposud na tento negativní fenomén výslovně nereagoval. Zákon o rodině ani občanský zákoník neobsahují ustanovení, která by dítěti garantovala důstojnou ochranu, např. v souvislosti s vykááním, faktickou odlukou či rozvodem manželství jeho rodičů. Praxe nicméně hledá nové, alternativní přístupy k věci, např. aplikuje tzv. asistovaný či řízený styk dítěte s rodičem, který se dopouští domácího násilí na druhém rodiči.⁶

¹ K tomu blíže *Slívová, N.*: Lidskoprávní aspekty domácího násilí. Sborník z této konference.

² Srov. *Kornel, M.*: Ochrana dětí a domácí násilí: zahraniční inspirace. Tento sborník.

³ Srov. bod 2 této statě.

⁴ K tomu se autorka vyjadřovala mnohokrát, srov. např. *Králíčková, Z.*: Občanskoprávní aspekty domácího násilí de lege ferenda. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 8, s. 84 – 89; *Civilněprávní postih domácího násilí – utopie, nebo efektivní budoucí právní úprava?* *Právo a rodina*, 2004, č. 12, s. 7 – 10; *Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy de lege ferenda* (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). *Acta Iuridica Olomucensis*, No. 1, 2005, s. 50 – 53.

⁵ Tak *Tóthová, M.*: Deti ako obeť domáceho násillia. Sborník z této konference.

⁶ Viz např. *Čírtková, L.*: Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. *Právo a rodina*, 2007, č. 9, s. 12 a násl.; *Čírtková, L.*: Styk dítěte s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. *Právo a rodina*, 2009, č. 11, s. 1 a násl.

Nepředvídatelnost a nejednotnost soudních rozhodnutí však nepřispívá k jistotě nikoho.⁷

Žel, jde-li o rekonstrukci základních pramenů rodinného práva ve světle evropských kontinentálních tradic a tendencí dalšího vývoje, o právech dítěte ve vazbě na domácí násilí není nikde ani zmínky.⁸ Závěrečné řádky příspěvku budou proto věnovány problematice *de lege ferenda* ve světle lidskoprávní dimenze věci.

2. VÝVOJ ČESKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY PROTI DOMÁCI MU NÁSILÍ

Za první významný počín českého zákonodárce ve věci ochrany před domácím násilím je možné považovat přijetí zákona č. 91/2004 Sb. Tímto zákonem byl doplněn zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen TZ), o novou skutkovou podstatou trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě (viz § 215a TZ).⁹

Již samotný název nové skutkové podstaty napovídá, že zákonodárce se vyhnul výstižnému pojmu domácí násilí, který právní řády celé řady zemí užívají. Termín domácí násilí však plně postihuje podstatu životního problému.

Žel, ani poslanecký návrh č. 828 ze IV. volebního období (2004) nebyl v této věci důsledný. Pojem domácí násilí užíval jen v názvu zákona, kterým se měl novelizovat mimo jiné zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ) a zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ). Ačkoli by bylo možné poslaneckému návrhu mnohé vytýkat, jde-li o jednotlivosti, jako celek působil dojmem jasné koncepce stavějící na komplexnosti.¹⁰ Důvodová zpráva výstižně hovořila o domácím násilí jako

⁷ K různým přístupům k věci srov. Čuhelová, K.: Předběžné opatření ve věcech domácího násilí. Právní rádce, 2009, č. 1, s. 18 a násl.; Čuhelová, K.: Domácí násilí v soudní praxi. Tento sborník.

⁸ K věcnému záměru srov. Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde, 2001.

⁹ K tomu viz např. Jelínek, J.: K trestněprávnímu postihu domácího násilí. Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 54 – 58, a Zezulová, J.: Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. Státní zastupitelství, 2005, č. 4, s. 7 a násl.

¹⁰ K dílčí kritice a námětům na rozšíření ochrany před domácím násilím srov. Králíčková, Z.: Civilněprávní postih domácího násilí – úvahy *de lege ferenda* (zejména nad sněmovním tiskem č. 828). Acta iuridica olomucensis. Vol. 1, 2005, s. 50 - 53.

o alarmujícím celospolečenském problému, které je třeba právně uchopit, pojmenovat a navrhnout prostředky umožňující jeho řešení.

Jde-li o definici, domácí násilí je zde chápáno jako násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím definice dále rozuměla opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě.¹¹

Dodejme jen, že výsledkem legislativního procesu je jen torzo návrhu – zákon č. 135/2006 Sb.,¹² kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.¹³ Tímto zákonem byl do našeho právního řádu zakotven institut policejního vykázní (10 dnů) a soudního předběžného vykázní (dle § 76b o. s. ř., 1 měsíc, možností prodloužení až na 1 rok).

Je na škodu věci, že navrhovaná – byť nikoli ideální, vpravdě soukromoprávní ustanovení proti domácímu násilí, která měla být vtělena do občanského zákoníku, přijata nebyla. Do právního řádu zejména nebyla zakotvena ustanovení, která by ve vazbě na domácí násilí a rodinné obydlí novelizovala institut podílového spoluvlastnictví, společného jmění manželů i společného nájmu bytu (manžely),¹⁴ obdobně jako na Slovensku.

¹¹ K tomu www.psp.cz/dokumenty.

¹² Přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti před domácím násilím, se změnil:

- zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálním zabezpečení

- zákon č. 114/1998 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení.

¹³ V podrobnostech srov. *Kočová, K.*: Domácí násilí a tzv. vykázní – nový institutu právního řádu ČR. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 10, s. 34 a násl.

¹⁴ Pro informaci uvádíme text hmotněprávních ustanovení dle poslaneckého návrhu č. 828.

Ustanovení § 142 odstavec 1 mělo znít: „(1) Nedojde-li k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého spoluvlastníka soud. Přihlédne přitom k velikosti

Jednoznačným přínosem zákona – vedle institutu policejního a soudního předběžného vykázání, bylo zakotvení intervenčních center, a to zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.¹⁵

podílů, účelnému využití věci a k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému. Není-li rozdělení věci dobře možné, přikáže soud věc za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům; přihlédne přitom k tomu, aby věc mohla být účelně využita, jakož i k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému. Nechce-li věc žádný ze spoluvlastníků, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů, přihlédne přitom k násilnému chování jednoho ze spoluvlastníků vůči druhému .“.

Ustanovení § 149 odstavec 3 mělo znít: „(3) Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, k násilnému chování jednoho z manželů vůči druhému, jakož i k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.“.

V ustanovení § 702 se na konci odstavce 2 měla doplnit věta „Zruší-li soud právo společného nájmu, při určení, který ze společných nájemců bude dále užívat jako nájemce, přihlédne k tomu, který ze společných nájemců způsobil, že se jejich soužití stalo nesnesitelným.“.

V ustanovení § 705 odst. 3 mělo být slovo „ a“ nahrazeno čárkou a na konci textu odstavce měla být doplněna slova „a na to, zda ze strany jednoho manžela nedocházelo k násilnému chování vůči druhému manželů“.

Měl být vložen nový § 705a, který zněl: „Stalo-li se další soužití manželů z důvodu násilného chování jednoho z manželů vůči druhému nesnesitelným, může soud na návrh jednoho z manželů omezit právo společného nájmu bytu u toho z manželů, který se násilně choval, anebo toto právo zrušit. Zruší-li soud právo společného nájmu, při určení, který z manželů bude dále užívat jako nájemce, přihlédne k tomu, který z manželů způsobil, že jejich soužití se stalo nesnesitelným.“.

Jde-li o problematiku bytových náhrad, v § 712 měl být doplněn odstavec 7, který zní: „(7) Jestliže se rozvedený manžel za trvání manželství nebo po rozvodu manželství vůči druhému manželovi nebo blízké osobě, která v bytě bydlí, dopouští nebo dopouští násilného chování, může soud rozhodnout, že nemá právo na bytovou náhradu.“.

¹⁵ Ve věci zlepšení situace obětí domácího násilí srov. další instituty zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, na základě kterého byly zřízeny

- azylové domy (s utajenou adresou)

- intervenční centra, jejichž úkolem se stalo

nabídnutí pomoci nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázání intervenčnímu centru; pomoc intervenčního centra i na základě žádosti;

služby ambulantní či terénní

a) sociálně terapeutické činnosti,

b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a

Jde-li o nezletilé děti, uveďme novelu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD) provedenou zákonem č. 134/2006 Sb., dle které se zaměření sociálně-právní ochrany dětí rozšířilo také na děti, na kterých je páčán trestný čin a děti ohrožené násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickým osobami [viz § 6 písm. g) ZSPOD].

Dodejme, že Ministerstvo práce a sociálních věcí nedávno připravilo Metodické doporučení č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, které navázalo na Metodické opatření č. 3/2008 k postupu lékařů primární péče při podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte vydané Ministerstvem zdravotnictví.

S odstupem času došlo k další novelizaci občanského soudního řádu, a to zákonem č. 218/2009 Sb., který zakotvil – mimo jiné zákaz stalkingu a možnost opětovného výkonu rozhodnutí.

Situaci obětí domácího násilí nepochybně pomohl řešit Závazný pokyn policejního prezidenta č. 176/2006, kterým se stanoví postup příslušníků Policie České republiky v případech domácího násilí. Následně byl nahrazen Závazným pokynem policejního prezidenta č. 200/2008 o provádění vykázání.

Jde-li o oblast trestního práva, doplníme dvě zásadní novinky, a to nový trestní zákoník a nový zákon o policii České republiky. Za významný počin, který je spojen s přijetím nového trestního kodexu - zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, lze označit především nově pojatý trestný čin týrání osoby ve společném obydlí (§ 199 TZ) a nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ). Jde-li o schválení nového zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, zákonodárce navázal na starší úpravu policejního vykázání, nicméně vykázání pojal jako faktický úkon.

při obstarávání osobních záležitostí,

a nebo pobytové

a) poskytnutí ubytování,

b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění

stravy.

Žel, jde-li o soukromé právo, základními prameny jsou stále zákony z šedesátých let, které pojem domácí násilí neznají. V soukromoprávní oblasti, zejména majetkové a bytové, je tak situace obětí domácího násilí více než svízelná. Pro úplnost uvádíme přehled klíčových institutů zakotvených v občanském zákoníku a zákoně o rodině.

Občanský zákoník, obsahuje především § 3, kde je zakotven výkon práv a povinností v souladu s dobrými mravy, a § 5 garantující právo na ochranu pokojného stavu. Za významné, v praxi však nepříliš často využívané, je třeba považovat ustanovení § 11 zakotvujícího právo na ochranu osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, jména a projevů osobní povahy. V ustanovení § 13 je garantováno právo na ochranu prostřednictvím žalob, a to zejména na upuštění od neoprávněného zásahu, na odstranění následků zásahů, na přiměřené zadostiučinění, případně na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

Zákon o rodině, zakotvuje v obecné rovině především v § 18 povinnost manželů vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. V § 32 odst. 2 je pak zakotvena povinnost rodičů být svým osobním životem a chováním příkladem pro děti. Jde-li o problematiku rozvodu manželství - § 24 a násl., otázky výživného - § 91 a násl., a výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti - § 31 a násl., nenalezneme zde jakoukoli zmínku o domácím násilí.

3. LIDKOPRÁVNÍ DIMENZE PRÁVA PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ

Rada Evropy věnuje – mimo jiné – problematice domácího násilí velkou pozornost.

Za nejvýznamnější považujeme Doporučení Rady Evropy Rec (2002)5 ze dne 30. 4. 2002 o ochraně žen před domácím násilím a nejnovější počín z pera Ad hoc výboru pro předcházení a boj proti násilí na ženách a domácímu násilí (Ad hoc Committee on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence - CAHVIO), *návrh Úmluvy o předcházení a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí (Draft Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence)* z 15. 10. 2009.¹⁶

¹⁶ V podrobnostech viz www.coe.int.

Vážnost, s jakou se tvůrci návrhu úmluvy věnují mnohdy opomíjené problematice nezletilých dětí,¹⁷ si zaslouží zvláštní pozornost.¹⁸ Lze jen doufat, že bude inspirací pro českého zákonodárce.

V neposlední řadě je třeba poukázat na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, zejména ve věcech *Z and Others v. the United Kingdom*, *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, *A. T. v. Hungary* a *Osman v. the UK*. Dodejme, že Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, zejména články čl. 3 upravující zákaz mučení nebo podrobování nelidskému či ponižujícímu zacházení a čl. 8 garantující právo na respektování rodinného a soukromého života, je živoucím instrumentem, který mimo jiné zakládá také pozitivní závazky států k ochraně před domácím násilím.

Žel, český zákonodárce je evropským standardům stále mnohé dlužen.

¹⁷ Viz článek 23 Návrhu.

Article 23

Custody, visitation and safety in domestic violence cases

1. Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that, in the determination of custody and visitation rights, any reliable indications of a history of violence against women and domestic violence are taken into account.

2. Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the exercise of any visitation or custody rights does not jeopardise the safety of the victim and children.

¹⁸ Příslušné ustanovení Návrhu lze přeložit takto:

Článek 23

Péče, návštěvy a bezpečnost v případech domácího násilí

1. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření k zajištění toho, aby při stanovení péče o dítě a práva na návštěvy, byly vzaty v úvahu spolehlivé údaje o historii násilí páchaného na ženách a domácího násilí.

2. Smluvní strany přijmou nezbytná legislativní nebo jiná opatření k zajištění, aby výkon všech návštěv nebo právo péče o dítě neohrožoval bezpečnost oběti a dětí.

4. NÁVRH NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Narůstání respektu k lidským právům, mezinárodním úmluvám a k harmonizačním a unifikačním tendencím ve sféře tradičních institutů evropského kontinentálního rodinného práva v dnešních dnech pozitivně ovlivňuje české rodinné právo a může vést k optimistickým závěrům ohledně perspektiv jeho dalšího vývoje. Žel, jde-li o psané české rodinné právo, nelze nevidět jeho setrvačnost, resp. ideovou kontinuitu s rodinným právem vytvořeným v roce 1963.

Jednotlivé instituty českého rodinného práva soukromoprávního charakteru jsou roztroušeny nejen ve dvou kodexech (zákon o rodině, občanský zákoník), ale v rámci těchto kodexů v mnoha jejich částech, což působí značné interpretační a aplikační problémy. Dále je třeba konstatovat, že četné novely základních institutů českého rodinného práva přehlednost a srozumitelnost právní úpravy zhoršují, což prohlubuje krizi práva v tomto nelehkém přechodném období. Proto je nejvyšší čas pro krok zásadní – znovu začlenění rodinněprávních institutů do občanského zákoníku jako základního pramene soukromého práva.

V duchu evropských tendencí probíhají v současné době v České republice práce na rekodifikaci občanského zákoníku jako základu soukromého práva. A to práce na kodexu jednotném, uceleném, systematickém, přehledném, úplném a zároveň nutně otevřeném.¹⁹ Tento směr vývoje českého rodinného práva, vytyčený věcným záměrem Ministerstva spravedlnosti (č.j. 2623/00-L ze dne 29. ledna 2001), je možné charakterizovat jako snahu o vytvoření evropského kontinentálního civilistického pojetí rodinného práva.

Rodinněprávní normy byly hlavními tvůrci nového občanského zákoníku začleněny do druhé části paragrafovaného pracovního znění návrhu rekodifikovaného soukromoprávního kodexu,²⁰ která zahrnuje kromě materie nyní upravené v zákoně o rodině také manželské majetkové právo, založené na zásadně plné privátní autonomii mezi manžely, dále právo manželského a rodinného bydlení a další související majetkové otázky, včetně soukromoprávních norem proti domácímu násilí.²¹

¹⁹ Srov. Švestka, J., Zoulik, F., Knappová, M., Mikeš, J.: Nad vývojem i současným stavem rekodifikace českého soukromého práva. In *Anonymus (ed.): Otázky rekodifikace soukromého práva. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica*, 2003, No. 2/3, s. 39.

²⁰ K věcnému záměru srov. Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Op. cit.

²¹ Srov. verzi z února 2009 dostupnou na www.psp.cz, V. volební období, sněmovní tisk č. 835.

Koncepční zařazení (znovuvrácení) norem práva rodinného do občanského zákoníku je správné. Jde-li však o jednotlivé rodinněprávní instituty návrhu nového občanského zákoníku, lze doufat, že další diskuse nepochybně přispěje k prohloubení jejich lidskoprávní dimenze.

Jak již bylo řečeno výše, zejména jde-li o postavení nezletilého dítěte jako přímé či nepřímé oběti domácího násilí v rámci faktické odluky, vykazání násilného rodiče či rozvodu, není zde stanoveno ničeho.

Zvláštní ustanovení proti domácímu násilí

§ 667

(1) Stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí, anebo hrozby takového násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet.

(2) Stejně lze postupovat v případě, že se jedná o manžele rozvedené, jakož i v případě, kdy manželé nebo rozvedení manželé bydlí společně jinde než v rodinné domácnosti.

§ 668

Právo domáhat se ochrany podle ustanovení § 667 má také každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti.

§ 669

Omezení, popřípadě vyloučení práva manžela v domě nebo bytě bydlet, určí soud nejdéle na dobu šesti měsíců. Soud na návrh rozhodne znovu, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody.

§ 2832

Ustanovení § 667 až 669 proti domácímu násilí se použijí také v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé.

5. DÍTĚ VERSUS DOMÁCÍ NÁSILÍ

Dítě bývá velmi často jak přímou, tak nepřímou obětí domácího násilí. Je alarmující, že právě doma, za zavřenými dveřmi, musí dítě čelit nástrahám zcela nevhodného výchovného prostředí.²² Žel, zákonodárce na komplexní ochranu dítěte před domácím násilím a jeho následky rezignoval. Výše citovaná novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí je prvním významným krokem k nápravě v této věci.

Předznamenejme, že výchova dětí je primárně právem, ale i povinností rodičů. Kdo je rodičem dítěte, upravuje zákon o rodině (srov. § 50a, §§ 51 a násl. ZOR).²³

Klíčovým institutem, který slouží rodičům k realizaci jejich rodičovství, ale i k ochraně práv dítěte, je institut rodičovské zodpovědnosti upravený v ustanovení § 31 a násl. ZOR. Rodičovská zodpovědnost náleží jen tomu z rodičů, který je plně způsobilý k právním úkonům, resp. plně svéprávný. Směřuje pouze k nezletilému dítěti.

Účelem rodičovské zodpovědnosti je ochrana nezletilého dítěte a jeho práv, včetně participačních, na straně jedné, a poskytnutí rodiči svobodného prostoru pro realizaci jeho rodičovství na straně druhé, ovšem v souladu s nejlepšími zájmy dítěte a jeho blahem. Můžeme říci, že institut rodičovské zodpovědnosti vyjadřuje snahu zákonodárce zakotvit, udržet a chránit rovnováhu v intimních poměrech rodičů a dětí tak, jak je obvyklé v zemích s tradičními soukromoprávními úpravami.²⁴

²² K tomu v obecné rovině srov. *Radvanová, S.*: Dítě ohrožené a ublížené; *Telec, I.*: Újma na osobnosti dítěte. Tento sborník.

²³ V obecné rovině viz učebnice rodinného práva *Hrušáková, M., Králíčková, Z.*: České rodinné právo. 3. přeprac. a dopl. vyd. Brno: MU a Doplněk, 2006; *Radvanová, S., Zuklínová, M.*: Kurz občanského práva. Instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999.

Dále srov. komentářovou literaturu, zejm. *Hrušáková, M. a kol.*: Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 119 a násl.

²⁴ K vývoji institutu rodičovské zodpovědnosti od moci otcovské po další variace srov. dílo *Boele-Woelki, K., Braat, B., Curry-Summer, I. (eds.)*: European Family Law in Action. Parental responsibility. Volume III. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2005.

Dále srov. *Jeppesen de Boer, C. G.*: Joint Parental Authority. Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia, 2008.

Především a vždy je třeba vzít na vědomí, že jde-li o rodičovskou zodpovědnost, jedná se o soukromoprávní institut. Rodina, rodinný život a soukromí musí být respektováno a chráněno v duchu rčení „*la vie privée droit entre murée*“ a ve smyslu článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Každá mince má však dvě strany. Nelze nevidět, že dítě je vůči svým rodičům fakticky slabší subjekt. Z důvodu věku, sociální nezralosti apod. je dítě třeba chránit, a to soukromoprávními i veřejnoprávními prostředky.²⁵ Proto, v zájmu dítěte, musí právní řád upravovat také prostředky, pomocí kterých lze narušenou rovnováhu ve skutečně nejsoukromějších poměrech vyrovnávat.

Jestliže tedy rodiče nemohou, nechtějí či nedokážou vykonávat práva a povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti v zájmu dítěte, resp. pokud dochází k jejich zanedbávání nebo zneužívání, resp. se rodiče nemohou nebo nechtějí dohodnout, musí stát v zájmu blaha dítěte konat. V judikatuře Evropského soudu pro lidská práva se hovoří o pozitivní povinnosti států. K tomuto účelu zákon o rodině upravuje různé prostředky: od nejmírnějších (např. napomenutí, dohled, omezení) po nejradikálnější (např. zbavení rodičovské zodpovědnosti, zákaz styku s dítětem, nařízení ústavní či ochranné výchovy a pod). O zásadních intervencích do rodinného života smí na základě zákona rozhodnout pouze soud.

Žijí-li rodiče dítě spolu (bez ohledu na existenci manželství), mají-li dítě ve své péči a vykonávají-li svá práva a povinnosti v souladu se zákonem a nejlepšími zájmy a blahem dítěte, zpravidla není třeba do rodinného života nikterak zasahovat.

Jakmile však dojde k odluce rodičů, k rozvodu, k faktickému odloučení od dítěte nebo k zásahu soudu do rodičovské zodpovědnosti (pozastavení, omezení, zbavení), k modifikaci svéprávnosti, osobní svobody apod., ke svěření dítěte do péče jiného subjektu či k domácímu násilí, vyvstává otázka, jak se tyto skutečnosti dotýkají jednotlivých práv a povinností patřících do rodičovské zodpovědnosti jako takové, resp. jejího výkonu, a jak zákon a na jeho základě soud musí reagovat.

Některé situace jsou zákonodárcem upraveny *expressis verbis*, jiné nikoli. Zde nezbývá, než postupovat v souladu se zásadami, na kterých je

²⁵ K tomu srov. *Anonymus (ed.): Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život. Právní komparativní studie. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 2006.*

budováno soukromé právo, a s účelem institutu rodičovské zodpovědnosti a dalších institutů rodinného práva.

Klíčovým je v této věci blaho dítěte, resp. nejlepší zájem dítěte, který není v zákoně výslovně definován. Blaho dítěte musí být proto posuzováno – mimo jiné – i s ohledem na právo dítěte na rodinný život a zákaz jakékoli diskriminace ve smyslu Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 8, čl. 14) a v návaznosti na právo na péči obou rodičů zakotvené v Úmluvě o právech dítěte (čl. 7, čl. 9) a také participační práva dítěte garantovaná tamtéž (čl. 12).

Blaho dítěte je dynamický institut - proto zákon umožňuje změnu rozhodnutí, resp. soudem schválené dohody ve vazbě na jeho poměny, nejlepší zájem, přání a názor dítěte (srov. § 28 ZOR).²⁶

Aby se dítě mohlo ke své věci vyjádřit, musí dostat všechny relevantní informace, a to způsobem, který odpovídá jeho věku a rozumové vyspělosti (srov. § 31 odst. 3 ZOR). Dítěti také musí být vytvořen prostor pro vyjádření,²⁷ a to v kterékoli věci, která se ho týká – správní či soudní řízení nevyjímaje (srov. § 8 ZSPOD, § 100 odst. 4 o. s. ř.).²⁸

Žel, v této věci je mnohdy opomíjena Evropská úmluva o výkonu práv dětí,²⁹ která procesní práva dítěte rozvádí a ukládá soudu řadu povinností (hlava II). Jde zejména o to, že dítě musí vedle obdržení příslušných informací být také informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoli rozhodnutí. K názoru dítěte musí soud přihlédnout, a to s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, nicméně rozhodnutí musí být v souladu s nejlepšími zájmy dítěte, které nemusí vždy korespondovat představě dítěte. Názor dítěte však musí soud vzít náležitě v úvahu (srov. § 100 o. s. ř.).³⁰ V tomto kontextu je proto třeba

²⁶ K tomu také viz *Haderka, J.*: Rodičovská zodpovědnost a související otázky od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. Op. cit., s. 482 a násl.

²⁷ K tomu viz *Bakalář, E., Novák, D.*: Vyslechnutí dítěte před soudem. *Právo a rodina* 2003, č. 3.

²⁸ Srov. *Bělohávek, A.*: Postavení dítěte v civilním řízení. *Právo a rodina*, 2005, č. 11, s. 17 a násl.

²⁹ Evropská úmluva o výkonu práv dětí byla přijata na půdě Rady Evropy ve Štrasburku dne 25. 1. 1996 s cílem podporovat práva dětí a poskytnout jim procesní práva a usnadnit jejich výkon. Publikovaná byla pod č. 54/2001 Sb. m. s.

³⁰ K tomu velmi fundovaně *Kristková, V.*: Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. *Právní fórum - Via iuris*, 2005, č. IV/2005, s. 73 a násl.

zdůraznit, že právo každého na spravedlivý proces, zakotvené v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6) se týká i nezletilého dítěte, bez ohledu na věk, resp. nezralost.³¹

a.

Zvláštní pozornost si ve vazbě na nezletilé děti zasluhuje relativně nový institut českého právního řádu - vykázání ze společného obydlí,³² které je zakotveno v ustanovení § 76b o. s. ř. jako prevenční opatření eskalace domácího násilí i sankce z tohoto důvodu.³³

Je všeobecně známo, že obětí domácího násilí může být i dítě, a to přímou či nepřímou (tedy jako svědek týrání druhého rodiče, dalšího sourozence, prarodiče apod.). Jsme si vědomi problematičnosti tohoto „tradičního“ pojetí a kloníme se k názoru, že bylo-li dítě přítomno domácímu násilí, jde o přímou oběť psychického týrání.³⁴

³¹ K tomu v detailech viz *Dávid, R.*: Dítě jako účastník řízení ve věcech domácího násilí. Tento sborník.

³² Srov. *Kočová, K.*: Domácí násilí a tzv. vykázání – nový institutu právního řádu ČR. Bulletin advokacie, 2007, č. 10, s. 34 a násl.; dále viz *Králíčková, Z., Dávid, R.*: Rodinné bydlení a domácí násilí. Právní fórum, 2008, č. 10, s. 429 a násl.

³³ K problematice domácího násilí obecně viz např. *Radvanová, S.*: Zdravé rodinné prostředí – jak pro koho. Acta Iuridica Olomucensis. 2005, No. 1, s. 47 – 49.

Za významný počín aspirující na komplexní analýzu problematiky domácího násilí je třeba považovat monografii *Voňková, J., Huňková, M.*: Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: Profem, 2004.

Z časopiseckých studií viz např. *Huňková, M.*: Domácí násilí z pohledu českého práva. Právo a rodina, 2000, č. 10, s. 1 - 6, č. 11, s. 17 – 20; *Bednářová, Z.*: Pomoc obětem domácího násilí a jejich dětem. Sociální politika, 2000, č. 5, s. 10 – 11; *Gilligan, J.*: Jak porozumět a předcházet násilí. Náhradní rodinná péče, 2000, č. 2, s. 46 a násl.

³⁴ K tomu srov. *Melicharová, D.*: Dítě jako svědek a oběť domácího násilí. Acta Iuridica Olomucensis, 2005, No. 1, s. 62 – 65; *Vargová, B.*: Svěřování dětí do výchovy jednoho z rodičů v případech domácího násilí. Právo a rodina, 2006, č. 2, s. 9 a násl.; *Čírtková, L.*: Rodiče, děti, domácí násilí a traumatizující následky. Právo a rodina, 2007, č. 9, s. 12 a násl.; dále srov. *Čírtková, L.*: Styk dítěte s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. Právo a rodina, 2009, č. 11, s. 1 a násl.; *Čuhelová, K.*: Zákaz setkávání otce s nezletilým dítětem a ustanovení § 76b o. s. ř. Bulletin advokacie, 2008, č. 10, 41 a násl.; *Hovorka, D.*: Úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí při řešení případů domácího násilí – úskalí praxe. Tamtéž, 2007, č. 8, s. 1 a násl.

Je-li rodič dopouštějící se domácího násilí vykázán z rodinného domu, resp. bytu, je tak fakticky dočasně vyloučen z realizace své rodičovské zodpovědnosti přímou formou, doma. I takový vykázaný rodič zůstává nositelem rodičovské zodpovědnosti, tedy zákonným zástupcem svého dítěte a může – po dohodě s druhým rodičem (sic!), rozhodovat o podstatných věcech dítěte a spravovat jeho jmění. Zde se nabízí prostor zejména pro intervenční centra³⁵ a orgány sociálně-právní ochrany dětí.³⁶

Máme za to, že problematika si zaslouží *de lege ferenda* důkladnější úpravy. Také proto, že v odborné literatuře se objevují různé názory reagující na rozporuplnou praxi.³⁷

Vždy je třeba klást si otázku, zda bylo dítě domácímu násilí přítomno či nikoli, zda „násilný“ partner může být současně „dobrým rodičem“, zda je z hlediska blaha dítěte kontakt žádoucí i tehdy, když si to dítě přeje, resp. nic proti němu nenamítá apod.³⁸

S ohledem na uvedené můžeme vyvodit následující teze:

- vykázaný rodič je pouze fakticky omezen ve výkonu rodičovské zodpovědnosti, zejména v osobní péči o dítě, nicméně je zákonným zástupcem dítěte s právem rozhodovat o podstatných věcech dítěte, a nebylo-li soudem na základě zákona stanoveno jinak, s právem se s dítětem osobně (i jinak) stýkat,
- proto je třeba rozlišovat, zda byl rodič vykázán ve vazbě na nezletilé dítě, ať už jako přímé či nepřímé oběti, nebo z jiných důvodů,
- souvisí-li domácí násilí rodiče s dítětem, je třeba posoudit, zda rodiče zbavit rodičovské zodpovědnosti dle § 44 odst. 3, 4 ZOR nebo mu omezit anebo zakázat

³⁵ K tomu fundovaně *Úlehlová, D.*: Domácí násilí a intervenční centra. Tento sborník.

³⁶ Jde-li o alternativy, viz *Holá, L.*: Možnosti a meze mediace v případech domácího násilí. Tento sborník.

³⁷ Viz *Čuhelová, K.*: Zákaz setkávání otce s nezletilým dítětem a ustanovení § 76b o. s. ř. Op. cit., 41 a násl.

³⁸ Tak *Čírtková, L.*: Styk dítěte s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. Op. cit., s. 5 - 6. Autorka zde – mimo jiné – konstatuje, že řada zahraničních studií upouští od koncepce „ani“ či „ne“, a klade otázku, za jakých okolností lze či nelze kontakt podporovat. Uvažuje o alternativách, např. o asistovaném styku (přípravná fáze a realizace) a o odloženém styku (tříměsíční fáze klidu).

s dítětem (osobní) styk dle § 27 odst. 3 ZOR. Poměry dítěte nesmí zůstat neupraveny. Lze mít za to, že v zájmu dítěte je vždy nutné problém pojmenovat a řešit. Mlčení kompetentních orgánů je třeba považovat za „pozvolné vyrábění časované bomby“.

V této souvislosti vyvstává do popředí role orgánů sociálně-právní ochrany dětí, neboť zákon výslovně stanoví, že sociálně-právní ochrana se zaměřuje – mimo jiné – na děti, jejichž rodiče zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti [§ 6 odst. 1 písm. a) bod 3. ZSPOD], a na děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popř. násilím mezi dalšími osobami [§ 6 odst. 1 písm. g) ZSPOD].³⁹

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinny vyvíjet preventivní a poradenskou činnost [§ 10 a násl. ZSPOD], a má-li poznatky o domácím násilí, v mezích cit. zákona konat. Mají povinnost reagovat na jakýkoli podnět kohokoli, včetně dítěte či rodiče ohroženého domácím násilím (srov. § 8, § 7, § 9 ZSPOD). Orgány sociálně-právní ochrany dětí musí využít všech zákonných prostředků, do nejmírnějších po nejradikálnější, tedy od uložení povinnosti odborného poradenství, výchovných opatření, neodkladné péče až po návrhy soudu na zásahy do rodičovské zodpovědnosti či přímo odebrání dítěte z rodiny (srov. § 12, 14, 15, 16 ZSPOD). Zákon dále obsahuje pravomoci orgánů při péči o děti vyžadující zvýšenou pozornost (§ 31 a násl. ZSPOD) a ve zvláštních případech (§ 37 ZSPOD). Obce s rozšířenou působností k plnění úkolů zřizují komise pro sociálně-právní ochranu dětí a poradní sbory (§ 38 ZSPOD).

Jde-li o činnost ve věci konkrétního dítěte, zákon stanoví právo pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí navštívit dítě v rodině, předvolat si rodiče apod., což musí rodiče respektovat a umožnit (srov. 53 odst. 2 ZSPOD).⁴⁰

Na jedné straně je těmto orgánům uložena povinnost zachovávat mlčenlivost (§ 57 odst. 1 ZSPOD), na druhé pak povinnost spolupráce s jinými orgány v rámci sdělování informací, výslovně pak i orgánu činnému v trestním řízení o tom, že skutečnosti nasvědčují tomu, že byl na dítěti spáchán trestný čin či že dochází k domácímu násilí mezi rodiči,

³⁹ K tomu v podrobnostech *Westphalová, L.:* Sociálně-právní ochrana dětí postižených domácím násilím. Tento sborník.

⁴⁰ Srov. celé spektrum povinností zakotvené v cit. zákoně, od povinnosti prevence až po povinnost podat k soudu návrh na zahájení řízení, resp. vydání předběžných opatření, a součinnost při jeho výkonu - např. § 14 ZSPOD.

jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte a dalšími osobami v domácnosti obývané dítětem [§ 51 odst. 5 písm. b) ZSPOD].

Orgány sociálně-právní ochrany dětí mají také povinnost spolupráce s intervenčními centry. Není tajemstvím, že pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí se potýkají s celou řadou problémů, počínaje absencí metodického pokynu ve věci domácího násilí,⁴¹ nedostatkem odborníků na domácí násilí apod.

Obecným problémem je pak skutečnost, že neexistují dostatečné terapeutické programy nejen pro oběti domácího násilí, ale zejména pro jejich pachatele a děti postižené domácím násilím. Intervenční centra, která mají sice interdisciplinární přístup, zaměřují svoji povinnost zejména na oběti, nikoli na pachatele.

Jak již bylo řečeno výše, sociálně-právní ochrana dětí ve věci domácího násilí spočívá vedle rychlé pomoci v rámci vlastních kompetencí především v podávání návrhů soudu. Pokud soud dospěje k závěru, že je život anebo příznivý vývoj dítěte vážně ohrožen nebo narušen jednáním rodiče, tedy i jeho fyzické či psychického zdraví, upraví předběžným opatřením nejen výchovu, resp. osobní péči o dítě dle § 76a o. s. ř., ale také uloží násilnému rodiči, aby se zdržel styku, resp. jakéhokoli kontaktu s dítětem dle § 76 odst. 1 písm. f) o. s. ř. V co nejkratší době se pak soud musí ex offio zabývat věcí samou, tedy zbavením rodičovské zodpovědnosti, resp. úpravou či zákazem kontaktu. Dítěti běží čas rychle.

Je nepochybné, že výslovná úprava, ať už ve vazbě na rodičovskou zodpovědnost či kontakt s dítětem je nezbytná, a to jak hmotněprávní, tak procesněprávní.

b.

Dále, zákon v ustanovení § 76b o. s. ř. upravuje také institut zdržení se setkávání s obětí domácího násilí. Máme za to, že by nemělo být automaticky vztahováno na osoby, kterých se přímo netýká, tedy děti, které nebyly týrány. Pokud má být kontakt rodiče a dítěte jakkoli omezován či

⁴¹ Již v rámci kapitoly věnované vývoji právní úpravy proti domácímu násilí bylo konstatováno, že Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo *Metodické doporučení č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí*, které navázalo na *Metodické opatření č. 3/2008 k postupu lékařů primární péče při podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte* vydané Ministerstvem zdravotnictví.

zakázán, musí tak být stanoveno výslovně, ať už předběžným opatřením anebo rozhodnutím ve věci samé (viz výše). Nicméně, jsme si vědomi skutečnosti, že posuzování této otázky je velmi citlivé, zejména jde-li o děti útlého věku. Situace je komplikovaná v tom smyslu, že dítě by mělo být na styk připraveno druhým, domácím násilím postiženým rodičem, a tímto rodičem násilníkovi předáno. Proto by měl zákonodárce na tuto věc v zájmu dítěte *de lege ferenda* výslovně reagovat.

c.

Nelze zavírat oči před skutečností, že nezletilé dítě může v rodinném kolektivu vystupovat také jako násilná, ohrožující osoba. Klade se tak otázka, jak v těchto případech postupovat. Máme za to, že obdobně jak bylo řečeno shora ve věci jeho rodičů ve vazbě na rodičovskou zodpovědnost: je tedy třeba využívat všechny zákonné prostředky, které rodinu a dítě samotné ochrání, a to od nejmírnějších, např. napomenutí, po radikální, eliminující dítě alespoň na čas z rodiny. V úvahu přichází jak odejmutí dítěte z rodiny soudem (§ 76a o. s. ř.), tak policejní (ex off) či soudní vykázaní (na návrh).

Vždy je třeba mít na paměti, že „*dítě, které ohrožuje, je ohrožené*“. V souladu s Úmluvou o právech dítěte musí být při jakékoli činnosti týkající se dětí brán ohled na jejich nejlepší zájem a být sledováno také dlouhodobější hledisko. Proto musí být dále aplikovány všechny prostředky, které sociálně-právní ochrana dětí zná. Především, musí být informován orgán sociálně-právní ochrany dětí, který navrhne soudu odebrání dítěte z rodiny či kontaktuje policii a intervenční centrum.

Jde-li o konkrétní instituty, které mohou být využity jak po odebrání, tak po vykázaní, jde o:

- ústavní výchovu (§ 46 ZOR);
- ochranná opatření (ochrannou výchovu) a výchovná opatření⁴² dle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých

⁴² K tomu v základech srov. Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2006.

zákonů, zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSVM).⁴³

Je jisté, že na místě je další práce s dítětem a rodinou, ke které mají orgány sociálně-právní ochrany dětí celou řadu kompetencí.

6. ZÁVĚR

Již výše bylo uvedeno, zákonodárství proti domácímu násilí není v České republice na prahu 21. století komplexní. Za nedostatek považujeme především skutečnost, že v občanském zákoníku chybí soukromoprávní ustanovení na ochranu obětí domácího násilí ve vazbě na rodinné bydlení, ačkoli v řadě evropských zemí, např. i na Slovensku, by mohl český zákonodárce hledat inspiraci.

Za další, alarmující problém, lze označit fakt, že jak platná právní úprava, tak návrh nového občanského zákoníku, nevěnují výslovnou pozornost dítěti jako přímé či nepřímé oběti domácího násilí, zejména ve vazbě na faktickou odluku či rozvod jeho rodičů a především na vykázaní a zákaz setkávání a navazování kontaktů.

Narůstající význam role vědy rodinného práva na cestě k sbližování rodinného práva evropských zemí ovlivňuje a bude nepochybně zásadně ovlivňovat také české rodinné právo. Za velmi významnou činnost na cestě k evropskému rodinnému právu je považována činnost akademiků a srovnávací výzkum, který má vést k pochopení rozdílů a podobností obsažených v legislativě členských států a ke komparativní syntéze.⁴⁴

⁴³ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozlišuje mezi mladistvými (15 až 18 let) a dětmi (mladšími 15 let, kdy zákon dále diferencuje na děti mladší 12 let a děti starší 12 let), v jejichž věcech soud pro mládež postupuje podle předpisů upravujících občanské soudní řízení (srov. § 96 ZSM), a proto je toto řízení s určitými odchylkami svým účelem rovněž řízením ve věcech péče o nezletilé. Soudy pro mládež jsou nadány značnými pravomocemi při ukládání *výchovných opatření* (§ 15 ZSM) a *ochranných opatření* (§ 21 ZSM), mezi které náleží také *ochranná výchova* (§ 22 ZSM, jde-li o mladistvé, a § 93 odst. 2 a odst. 3 ZSM, jde-li o děti mezi 12. a 15. rokem).

V podrobnostech viz Šámal, P., Válková, H., Sokolář, A., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 789 a násl.; viz také velmi podrobný obecný výklad k řízení ve věci dětí mladších 15 let, tamtéž, s. 787 a násl.

⁴⁴ Tak Boele-Woelki, K.: Cesta k evropskému rodinnému právu. Právní praxe, 1999, č. 2 - 3, s. 120 – 123 s odkazem na poměrně rozsáhlou literaturu tam citovanou.

Za účelem harmonizace byla také vytvořena *Komise pro evropské rodinné právo (CEFL)*,⁴⁵ jejímž cílem je dosažení skutečné evropské identity. Svými počiny, zejména vědeckými konferencemi a komparatistickými studii⁴⁶ se pokouší z evropské perspektivy postihnout vývoj, tendence a perspektivy rodinného práva s ohledem na *common core a better law*.⁴⁷ Prvními oblastmi výzkumu jsou majetkoprávní aspekty manželství a rozvodu, majetkoprávní aspekty soužití mimo manželství, práva nezletilých a ochrana nezletilých.⁴⁸ Výsledky právní vědy by měly být a některé již jsou formulovány do *Principů evropského rodinného práva (Principles of European Family Law)*,⁴⁹ které by mohly sloužit jako inspirace pro domácí i mezinárodní zákonodárce nebo jako alternativní či podpůrné právo. Dodejme, že některé země se těmto významnými počiny již nechaly velmi významně ovlivnit.⁵⁰

⁴⁵ V podrobnostech viz <http://www.law.uu.nl/priv/cefl> ze dne 11. listopadu 2010.

⁴⁶ Jmenujme studie uveřejněné ve sbornících, zejm. *Boele-Woelki, K. (ed.): Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe*. Antwerpen-Oxford-New York: Intersentia 2003; *Boele-Woelki, K., Braat, B., Curry-Summer, I. (eds.): European Family Law in Action. Grounds for Divorce. Volume I*. Antwerpen – Oxford- New York: Intersentia, 2003; *Boele-Woelki, K., Braat, B., Curry-Summer, I. (eds.): European Family Law in Action. Maintenance between formel Spouses. Volume II*. Antwerpen – Oxford – New York: Intersentia, 2003; *Boele-Woelki, K., Braat, B., Curry-Summer, I. (eds.): European Family Law in Action. Parental responsibility. Volume III*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2005; *Boele-Woelki, K., Braat, B., Curry-Summer, I. (eds.): European Family Law in Action. Property Relations between Spouses. Volume IV*. Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia, 2009. *Boele-Woelki, K. (ed.): Common Core and Better Law in European Family Law*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005; *Boele-Woelki, K., Fuchs, A. (eds.): Legal Recognition of Same-Sex Couples in Europe*. Antwerp – Oxford – New York: Intersentia, 2003.

⁴⁷ Srov. sborníky z konferencí, zejm. *Boele-Woelki, K. (ed.): Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe*. Antwerp – Oxford – New York: Intersentia, 2003; *Boele-Woelki, K. (ed.): Common Core and Better Law in European Family Law*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2005; *Boele-Woelki, K., Sverdrup, T. (ed.): European Challenges in Contemporary Family Law*. Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia, 2008.

⁴⁸ Tak *Boele-Woelki, K.*: Cesta k evropskému rodinnému právu. Op. cit., s. 126.

⁴⁹ Srov. *Boele-Woelki, K., Ferrand, F., González-Beilfuss, C., Jänterä-Jareborg, M., Lowe, N., Martiny, D., Pintens, W. (eds.): Principles of European Family Law regarding Divorce nad maintenace Between Formel Spouses*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2004; *Boele-Woelki, K., Ferrand, F., González-Beilfuss, C., Jänterä-Jareborg, M., Lowe, N., Martiny, D., Pintens, W. (eds.): Principles of European Family Law regarding Parental Responsibilities*. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2007.

⁵⁰ K tomu srov. <http://www.law.uu.nl/priv/cefl> ze dne 29. září 2010 - příklad Nizozemí, jde-li o rodičovskou zodpovědnost, a Portugalska, jde-li o rozvod.

Principy evropského rodinného práva tak postupně přispívají k obohacování a dalšímu rozvoji rodinných práv mnoha evropských zemí a tím ke spontánnímu překonávání rozdílů daných historickými, politickými, společenskými, kulturními, náboženskými vlivy a zvláštnostmi. *Žel, jde-li o problematiku domácího násilí, doposud nebylo publikováno ničeho.* V této souvislosti však zmiňme *Model Family Code*, který ochraně před domácím násilím věnuje značnou pozornost.⁵¹

Na posledním, avšak významném místě opět poukážme na nezastupitelnou a naprosto klíčovou roli Rady Evropy a její počiny, a také na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. V samostatném bodě této statě bylo naznačeno, že problematika domácího násilí má silný lidskoprávní rozměr. Může se dotknout každého. Proto jí musí být věnována náležitá pozornost jak ze strany zákonodárce, intervenčních center, policie, soudů – a každého z nás.

Contact – email

zdenka.kralickova@law.muni.cz

⁵¹ Viz *Schwenzer, I.: Model Family Code. From a Global Perspective.* Antverp – Oxford – New York: Intersentia, 2006.